

NPF i matsituationen

Äta bör man annars dör man, eller.....

Agneta Rubensson, logoped

Mun-H-Center

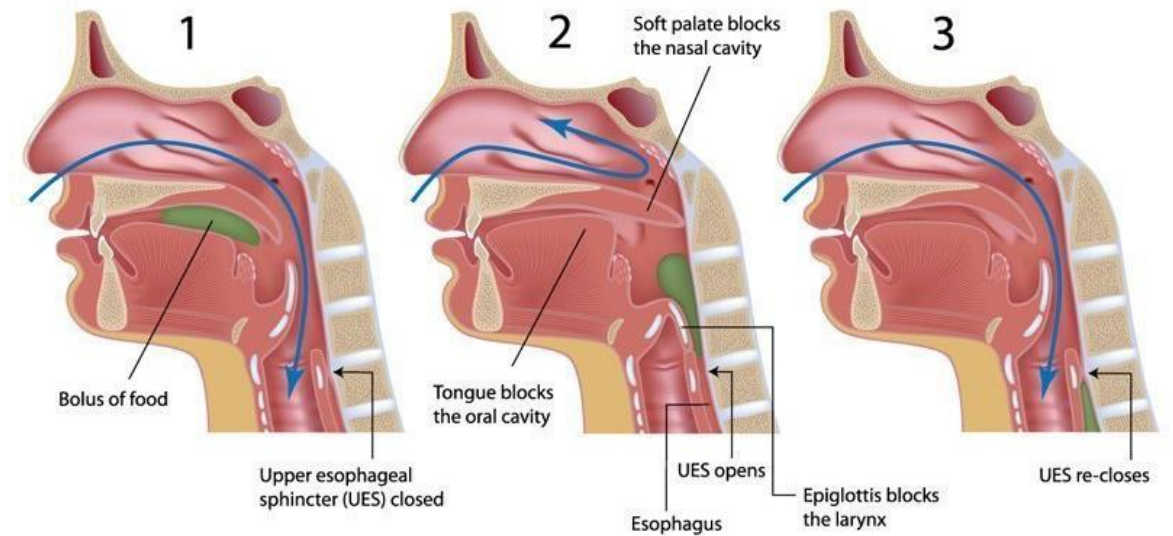
Neurologisk utredningsmottagning barn

Drottning Silvias barnsjukhus

Hur går det till att äta?

- (Förberedande fas)
- 1: Oral fas (i munnen)
- 2: Faryngeal fas (i svalget)
- 3: Esofageal fas (i matstrupen)

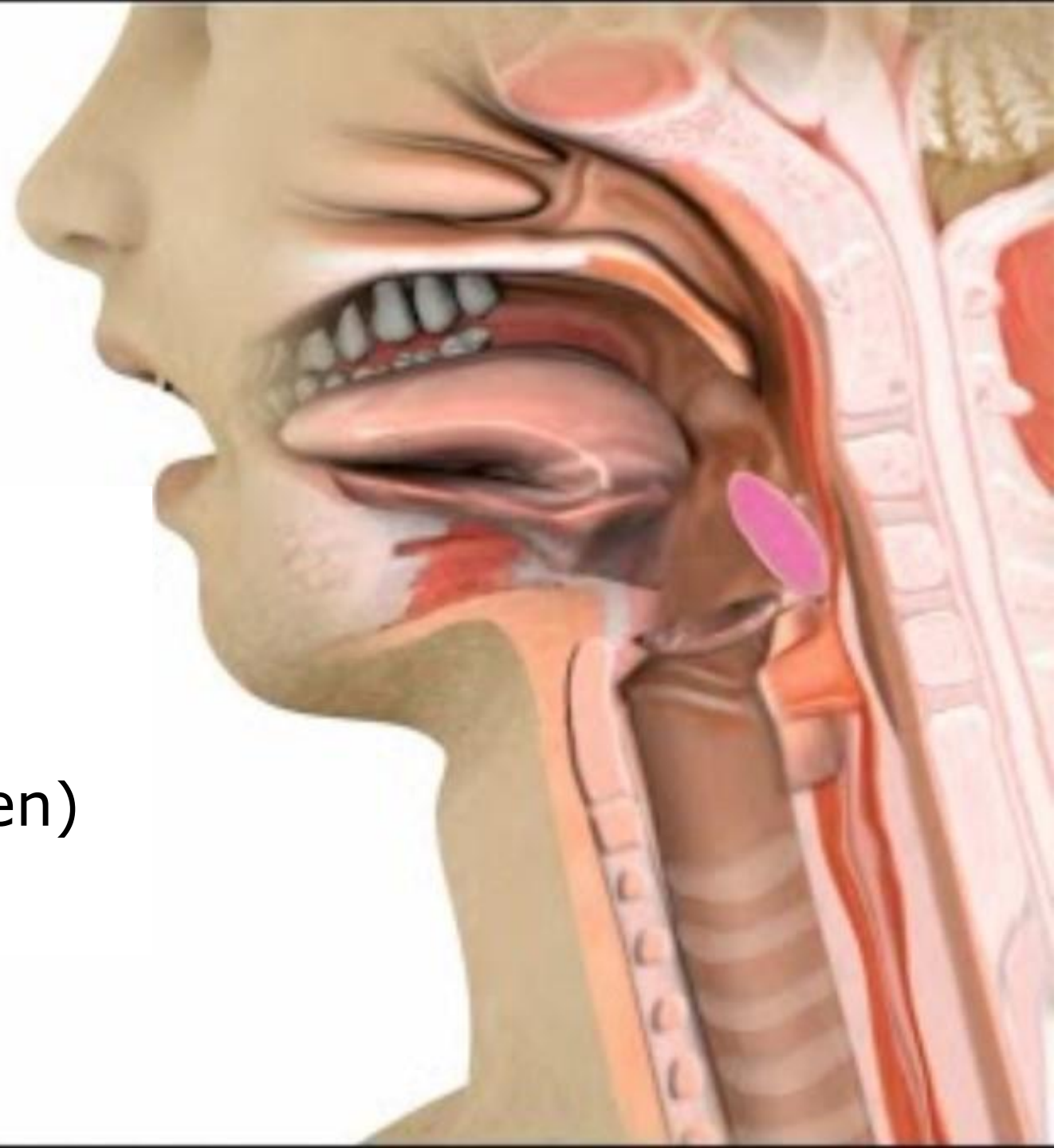
Sväljning – motorisk planering

- **Tungan**
 - 8 muskler ; yttre och inre tungmuskler
 - Styr tuggandet
- **Käk/tuggmuskler**
 - Kraft - bearbetning
- **Läppar**
 - Läppslutning

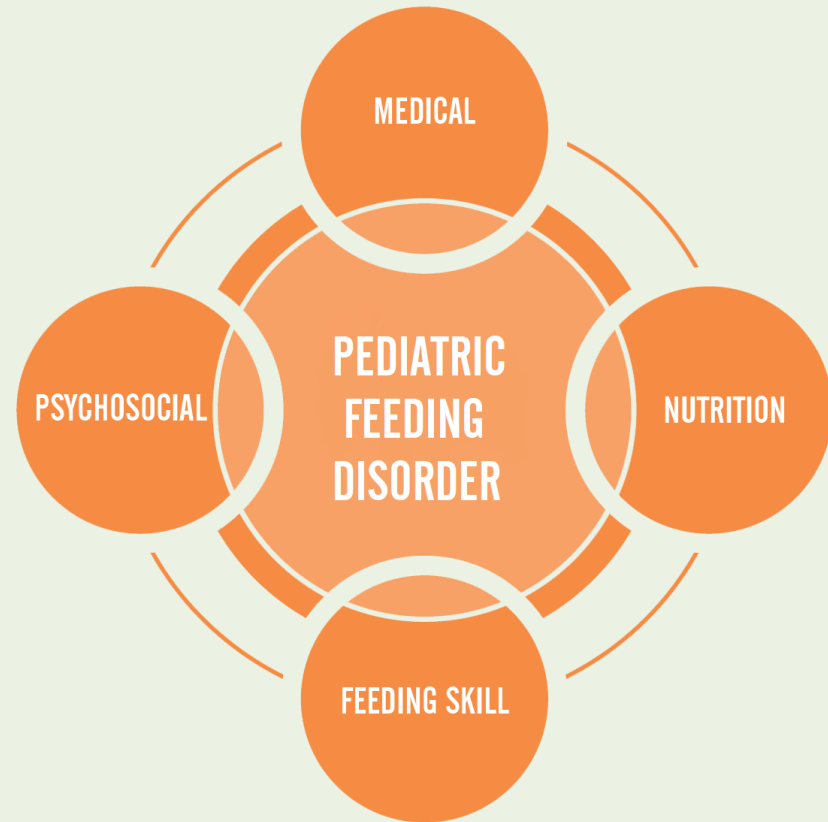

- 2: Faryngeal fas (i svalget)
- 3: Esofageal fas (i matstrupen)

Pediatric feeding disorder (PFD)

- PFD = oralt intag av mat som inte är åldersadekvat + medicinsk, näringsmässig, matningsmässig och/eller psykosocial dysfunktion
- PFD kan klassas som akut (pågått i < 3 mån) eller kronisk (varat i ≥ 3 mån). Svårigheterna ska ha funnits dagligen i minst 2 veckor
- PFD drabbar mer än 1 av 37 barn under 5 år

Goday PS, Huh SY, Silverman A, Lukens CT, Dodrill P, Cohen SS, Delaney AL, Feuling MB, Noel RJ, Gisel E, Kenzer A, Kessler DB, de Camargo OK, Browne J, Phalen JA. *Pediatric feeding disorder: consensus definition and conceptual framework*. JPGN 2019;68(1):124-129

Nedsatt oralmotorisk funktion påverkar ätande:

- Ineffektivt matintag
- Kladdigt ätande och matspill
- Nedsatt boluskontroll – bolus åker fram i munnen
- Ineffektiv transport av mat och dryck
- Kväljningar när bolus formas
- Rester i svalget efter sväljning

Nedsättning av orala sensoriska faktorer: Hyposensitivitet/ Underkänslig/ lågsensitiv

- nedsatt intresse för mat när den är i munnen,
- dålig bolusformation,
- matspill, kväljningar
- mat ligger kvar efter måltiden,
- mycket mat åt gången
- föredrar ofta mat som ger mycket sensorisk input.
- Stoppar gärna tandborsten/skeden långt bak i munnen
- Bita på föremål

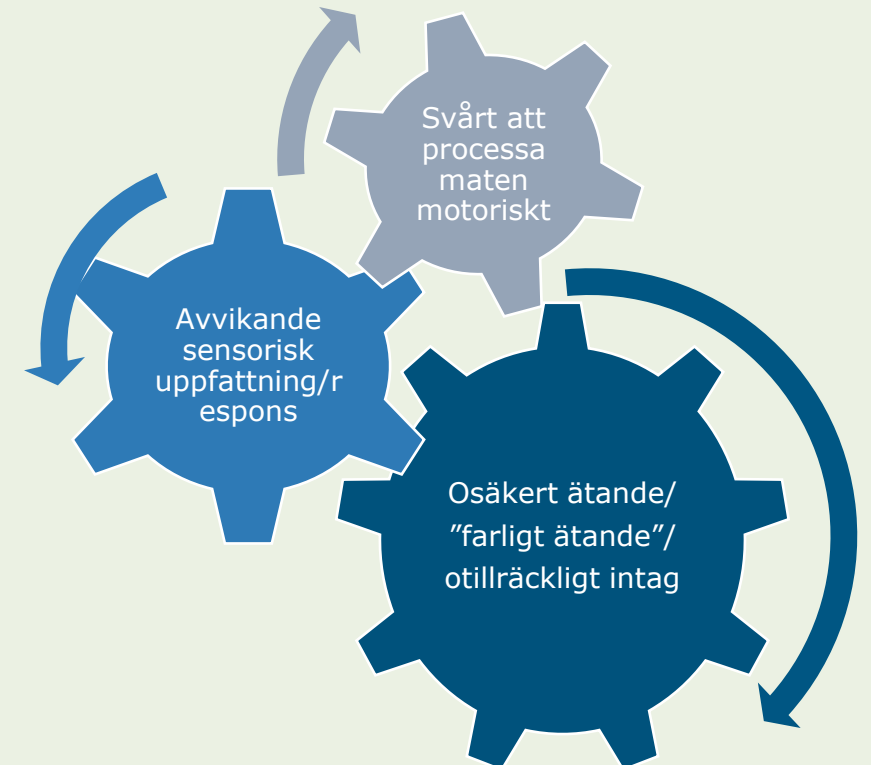
Nedsättning av orala sensoriska faktorer: Hypersensitivitet/ Överkänslig/ Högsensitiv

- kväljningar på specifika konsistenser/texturer,
- överdrivet tuggande,
- ovarierat intag,
- föredrar ofta finfördelad mat,
- lite mat åt gången och ofta rumstempererad mat.
- Svårt med tandborstning
- Skyddar gärna munnen från beröring av andra

”Feeding skills”/ätförmåga

- Bra ”feeding skill” är säker och effektiv
- Beroende av miljö
- Beroende av situation
- Beroende av person

Förkunskap är viktigt!

Ättrappan

Tolererar

- Är i samma rum som mat
- Sitter vid bordet med maten på olika nära avstånd
- Tittar på maten

Interagerar med

- Hjälper till att ta fram mat
- Använder redskap/behållare för att röra/hälla upp mat till andra
- Använder redskap för att lägga på egen tallrik
- Använder annan mat för att interagera med maten

Luktar

- Lukt i rummet
- Lukt vid bordet
- Lukt vid barnet
- Lutar sig ner/tar upp för att lukta

Känner på

- Ett finger
- Flera fingrar
- Hela handen
- Arm, axel
- Bröstkorg/nacke
- Hjässan
- Haka/kinder
- Näsa/under näsa
- Läppar
- Tänder
- Tungspets/tungrugg

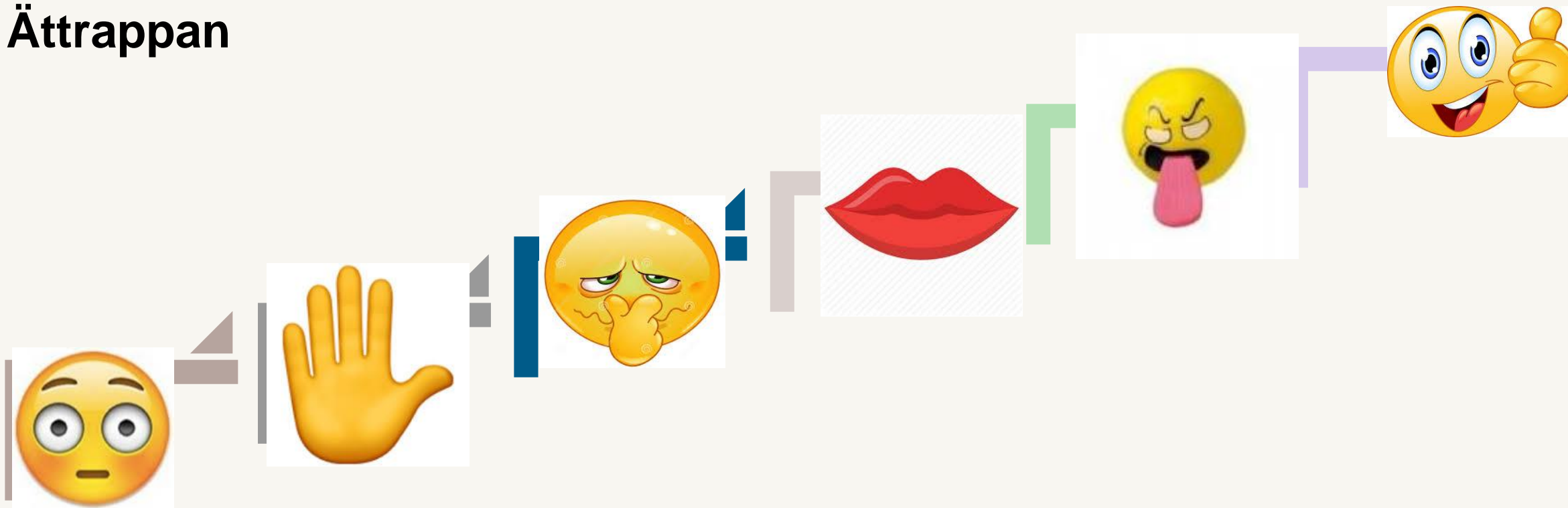
Smakar

- Slickar
- Biter av och spottar ut
- Biter av, håller i munnen X sek och spottar ut
- Biter av, tuggar X gånger och spottar ut

Äter

- Biter av, tuggar, sväljer lite och spottar ut lite
- Tuggar och sväljer hela bitar självständigt

Ättrappan

Psykosociala faktorer

- Stress – rörig miljö
- "Grazing" /småätande → falsk mättnadskänsla
- Selektivitet – äter väldigt få livsmedel, vill inte prova ny mat
- Idisslande - Rumantion
- Ätstörningar

Råstam et al 2016

Selektivt ätande och ARFID

- **ARFID** = Avoidant/Restrictive Food Intake Disorder (DSM-5)
- Ökad prevalens inom NPF (vid autism ca 21-28%)
- Lika vanligt bland könen
- Alla åldrar men ibland mycket tidig debut, innan 1 års ålder
- Ibland ihop med sjukdomar i mag-tarmkanalen
- Skiljer sig från anorexia och bulimia nervosa – ej störd kroppsuppfattning
- Ingen specifik behandling

Yvonne von Hauswolff-Juhlin, docent, specialistläkare, överläkare, verksamhetschef

Elisabeth Welch, fil dr, leg psykolog, enhetschef, institutionen för medicinsk epidemiologi och biostatistik; samtliga Stockholms centrum för ätstörningar; institutionen för klinisk neurovetenskap, Karolinska institutet, Stockholm

3 undergrupper av ARFID riktat mot NPF

- inte upplever någon tydlig aptit
- selektivt ätande baserat på upplevelse av sensoriskt obehag förknippat med olika egenskaper hos maten.
- undviker att äta på grund av rädsla för negativa konsekvenser kopplade till matintag,

1. Eddy KT, Thomas JJ, Hastings E, et al. Prevalence of DSM-5 avoidant/restrictive food intake disorder in a pediatric gastroenterology healthcare network. *Int J Eat Disord.* 2015;48(5):464-70.

2. Kurz S, van Dyck Z, Dremmel D, et al. Early-onset restrictive eating disturbances in primary school boys and girls. *Eur Child Adolesc Psychiatry.* 2015;24(7):779-85.

3. Thomas JJ, Lawson EA, Micali N, et al. Avoidant/restrictive food intake disorder: a three-dimensional model of neurobiology with implications for etiology and treatment. *Curr Psychiatry Rep.* 2017;19(8):54.

4. Norris ML, Spettigue W, Hammond NG, et al. Building evidence for the use of descriptive subtypes in youth with avoidant restrictive food intake disorder. *Int J Eat Disord.* 2018;51(2):170-3.

5. Zickgraf HF, Ellis JM. Initial validation of the Nine Item Avoidant/Restrictive Food Intake Disorder screen (NIAS): a measure of three restrictive eating patterns. *Appetite.* 2018;123:32-42.

Selektivt ätande

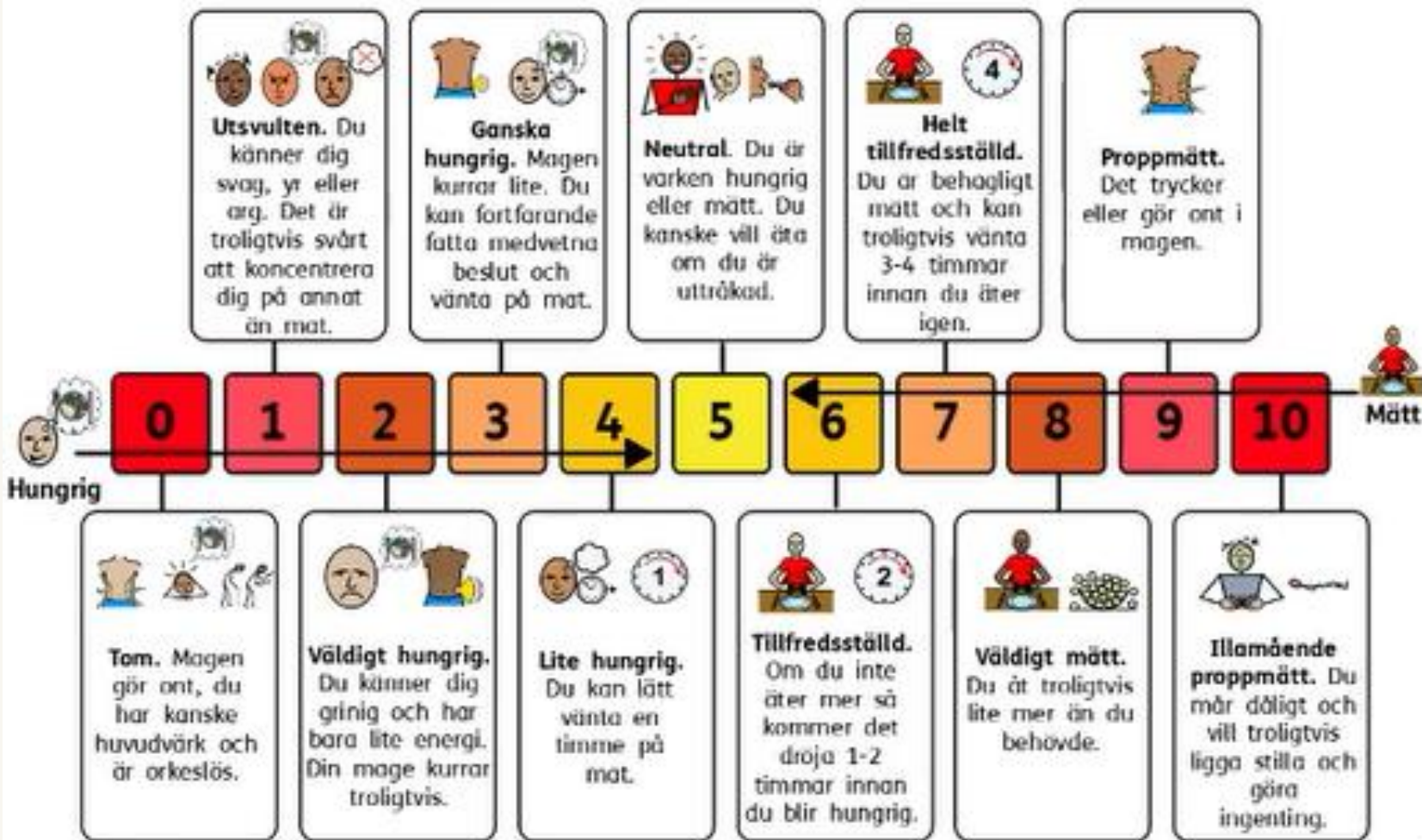
Kan innebära inskränkningar vad gäller:

- Konsistens
- Färg
- Form
- Förpackningar
- När, var, hur

Svårt att tolka sinnesintryck....

- Hunger, törst
- Smak
- Bitar i maten
- Omgivning

?
Hur hungrig eller mätt är du?

Wdgit-symboler © Wdgit Software/Högdata 2002-2020 | www.symbolbruket.se Av @visuellt_stod, baserad på skala från www.pickuplimes.com

Varför är vissa livsmedel svårare än andra?

vattnig

torr

söt

sur

samma

precis

varje

gång

Förpackning

Selektivitet begränsar

- Våga prova
- Hitta rätt
- Hitta det betydelsebärande
-

Tugga är viktigt

- Underlättar matsmältning
- Viktigt för att känna mättnad och äta lagom mycket
- Starkare tuggmuskler och en bättre käkposition
- Säkert ätande
- Kan påverka "Oral habits"/bitovanor

Bitovana/ "Oral habit"

- Munnen är ett centrum för sinnesupplevelser
- Avvikande känseluppfattning kan ge ökat bitbeteende
- Utredning av orsakerna:

Känslomässigt påslag?

Smärta?

Obehag?

Självstimulerande?

En positiv upplevelse?

Kindtänder

Framtänder

Stimulering

Nyansen indikerar grad av tuggmotstånd

- **Mjuk** – för den som mest suger och biter lätt.
- **Hård** – för medelhårt tuggande och bitande. Passar för den som biter på saker så att det blir märken eller föremålet går sönder.
- **Extrahård** – för riktigt hårt bitande. Passar för den som ofta biter sönder saker och som gärna väljer att stoppa hårda föremål i munnen.

Avleda/ ersätta med liknande material

Vad ska vi
fokusera på?

Kriterier för ARFID

- Signifikant viktförlust
- Signifikant nutritionsbrist
- Beroende av enteral eller oral näringstillförsel
- Tydlig påverkan på den psykosociala funktionen

ref E. Wentz 2014

Habilitering

Verksamhetsområden

-
- habilitering barn och ungdom
- habilitering vuxen
- hörselverksamhet
- syn- och tolkverksamhet

Interprofessionellt team:

Läkare

Sjuksköterska

Dietist

Logoped

Psykolog

Kurator

Fysioterapeut

Arbetsterapeut

Specialpedagog

Habiliteringens uppdrag:

- **Stöd vid olika funktionsnedsättningar:**

- Autism
- Intellektuell Funktionsnedsättning (IF)
- Rörelsenedsättning
- Förvärvad hjärnskada

Autism (ASD) -utredning

Bedömningsområden:

Kommunikations domän

Social domän

Praktisk domän

Utredning görs av team: psykolog, läkare, logoped, specialpedagog

Autism (ASD)

3 nivåer: enl DSM -V

Nivå 1: kräver lite stöd i vardagen

Nivå 2: kräver stöd i vardagen

Nivå 3: kräver betydande och omfattande stöd i vardagen

Ref : 1177

<https://regionuppsala.se/infoteket/hamta-kunskap/fakta-om-funktionsnedsattningar/intellektuell-funktionsnedsattning/>

Intellektuell Funktionsnedsättning (IF)- utredning

Bedömningsområden:

Kognitiv domän

Social domän

Praktisk domän

Svårigheterna ska ha uppkommit före 18 års ålder

Utredning görs av psykolog : Gräns: 70 IQ

4 svårighetsgrader enl ICD 10:

317 (F70) Lindrig	(9-12 år)
318.0 (F71) Medelsvår	(6-8 år)
318.1 (F72) Svår	(3-5 år)
318.2 (F73) Mycket svår	(0-2 år)

Ref : 1177

<https://region uppsala.se/infoteket/hamta-kunskap/fakta-om-funktionsnedsattningar/intellektuell-funktionsnedsattning/>

Anpassad skolgång (fd särskola)

- Anpassad grundskola
 - Läsa ämnen (fd grundsärskola)
 - Läsa ämnesområden (fd träningskola)
- Anpassad gymnasieskola

...Anpassad skolgång är
en rättighet!

Frågor?

 mun-h-center
FOLKTANDVÅRDEN

 VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN